

### 13. Nástup Habsburků na český trůn, vznik a vývoj české stavovské opozice v době jejich vlády

#### FORMOVÁNÍ HABSBURSKÉ MONARCHIE

- základní mezník je rok **1526** → dochází k dynastickému neštěstí → zabit český a uherský král Ludvík Jagellonský (v bitvě u Moháče při bojích s tureckou expanzí)
- takové Rakousko-česko-uherské soustátí vydrží až do r. 1918
- rod Habsburků v čele Sv.ř.ř., později i v čele Sv.ř.ř. národa německého
- na počátku 15. stol. se stávají nejsilnější dynastií, kdy španělský král z dynastie Habsburků Karel (Karel V.) přijímá titul císaře
- 1526 - jeho bratr Ferdinand je prohlášen za krále českého a uherského → Francie se ocitá v sevření jedné dynastie

Středoevropská habsburská monarchie:

- **Alpské + Rakouské země** - dědičné země Habsburků
  - patří sem Horní a Dolní Rakousy, Korutansko, Kraňsko, Štýrsko a Tyrolsko
  - historické země po Přemyslu Otakarovi II.
- **Uhry + Sedmihradsko** - západní Uhry (dnešní Slovensko), Chorvatsko, Budínský pašalik...
- **Země Koruny české** - české království + vedlejší země (Markrabství moravské, Slezská

knížectví, Hodní a Dolní Lužice...)

- => tyto oblasti pevný územní základ monarchie
- zakladatel Ferdinand I. (1526-1564) → spojuje tyto oblasti pod svou vládu
- drobné državy ve Sv.ř.ř. jsou samostatná obchodní města
- Habsburská monarchie byla mnohonárodnostní, mnohojazyčná, mnohokulturní => velké problémy (nestabilita + politická a hospodářská nejednotnost)
- od 16. do 18. stol. **centralismus** → úsilí vytvořit jednotné centrum, které by spravovalo všechny oblasti a omezilo zemská privilegia (centrem měla být Vídeň)
- vytvoření **absolutismu** → absolutní pol. moc by měl mít panovník
- **rekatolizace** - Habsburkové chtějí, aby katolictví bylo jediným státním náboženstvím → chtějí znovuobnovení katolické církve a pomocí inkvizice vymýtí lutheránství a podobné

#### POSTAVENÍ ČESKÝCH ZEMÍ

- spolu se Slezskem mají dominantní úlohu v monarchii
- "pokladnice a obilnice monarchie" → nejvyspělejší a nejbohatší celek monarchie
- Habsburkové české země využívaly (neúměrné hospodářské zákroky, vysoké daně...)
- využívány v řemeslné i průmyslové výrobě → pod silnou zátěží (pokladnicí panovníků)
- důsledkem využívání bylo velké **zaostávání** → příčiny: Habsburkové zde nepodporovali žádný rozvoj (dlouho středověké uspořádání) + špatné geografické umístění (středoevropskému regionu se vyhýbají obchodní cesty) + poškození z dob husitství + nehospodárnost Habsburků (jen vyváží a rozhazují, žádné shromažďování)
- **zemědělství**: dominantní zásobárna zemědělských objektů (vinařství, obilniny, pivovárství, brambory...)

- **řemesla** → velký rozvoj (ostatní oblasti agrární) → potravinářství, textilní výroba (výroba plátna a sukna → české bylo levné a kvalitní, mohli konkurovat západu), sklářské řemeslo (porcelán → vhodné podmínky, naleziště Kaolínu) → vznikají první manufaktury
- **stagnace** – narůstající robota (až nevolnictví) → existence cechů → likvidují konkurenci (mají svou oblast a svůj produkt, kvalita nehraje moc velkou úlohu)

### **FERDINAND I. (1526-1564)**

- získává jako první dědičně trůn v Čechách (dále králem Uherský, Slezským...)
- 1526 – přijatý českým zemským sněmem (nabízí reálný politický program vyhovující šlechtě)
- na počátku přislíbil v politickém programu zachování stavovských práv a náboženské svobody → tyto přisliby se ale liší s jeho reálnými cíly → po nástupu sliby nedodrží a se Španělskem formuje nespokojenost
- spolu s bratrem Karlem V. ovládali velkou část Evropy (španělské soustátí, S. ř., Pyrenejský poloostrov, dnešní Benelux, část Apeninského poloostrova, državy v zámoří...) → Habsburci neměli v Evropě konkurenci

#### **POLITIKA FERDINANDA I.:**

- založil dlouho trvající program dynastie
- tři základní priority:

1) **vybudování absolutistického státu** → chce důsledně potlačit pozůstatky stavovského státu (mají podle něj příliš velká privilegia) → jediným rozhodujícím prvkem má být panovník

- chce přísný **centralismus** (všechny hlavní instituce jsou ve Vídni)

- 1527 – **dvorské úřady** (rady) – instituce (řídící orgány ovládané Vídní), které rozhodovali o monarchii → v čele skupina úředníků a aristokracie (poradní orgán, jen katolíci), která plnila jeho požadavky => potlačení privilegií stavů (ztrácí možnost o svém území rozhodovat)

2) **rekatolizace** → snaha o obnovení postavení katolické víry (zcela odmítají jiná náboženství) → přívržence ostatních náboženství pronásledují → způsoby stíhání: násilná cesta + pomocí církevních nástrojů (**1556** – do Čech přicházejí **Jezuité**, řád ze Španělska, zakl. Ignác z Loyoly → nejlepší vzdělávací programy, **1561** – **obnovení pražského arcibiskupství** → šíření myšlenek Ferdinanda → katolíci do nejvyšších úřadů)

3) **ochrana soustátí** → boje proti osmanským Turkům

- v zemi se zároveň vytváří a rozšiřují nekatolické směry (lutheráni, husité, Jednota bratrská...) → na tuto situaci Ferdinand reaguje tím, že povolává Jezuity, kteří se rozptylují do celé společnosti a slídí

- 1546 – 1547 – **I. proti habsburské povstání** → příčiny: Ferdinand svolává radu, aby sehnal bez souhlasu stavů peníze na pomoc Karlovi s jeho protestanty → finanční zátěž vysokými daněmi + Češi odmítají absolutistický stát, jsou nespokojení a vyhlašují odpor + neplní předvolební program → stavy se vzbouřily (vyšší i nižší šlechta) → odmítaly vybrání speciální daně → snaha sesadit Ferdinanda => povstání neúspěšné (potlačeno) kvůli slabosti českého státu (byli nejednotní, nevytvořili pořádný politický program, nekoordinovaní)

- srpen 1547 – zasedá **Bartolomějský sněm** → panovník se schází s českými stavy → vymýšlí jim tresty → dochází víceméně ke kompromisu (menší konfiskace majetku) → hlavním viníkem povstání jsou označena **města** → tvrdě potrestaná:

omezená politická práva, nižší postavení na sněmech, do měst dosazování královští zemani, přísná kontrola, svržení hradeb, likvidovány zbroje → omezená města vydána na pospas

- stavy na Bartolomějském sněmu se musely zavázat dědičností trůnu Habsburkům → zde zvolen nejstarší syn Maxmilián jako zástupce
- narůstá náboženské pronásledování nekatolických náboženství (hlavně Jednoty bratrské)

### **MAXMILIÁN II. (1564-1576)**

- tituly: český, uherský, římskoněmecký král a později císař Svaté říše římské
- pokračuje v absolutismu a centralismu
- nábožensky tolerantní → ochotný i vyjednávat (byl nerozhodný až vlažný panovník)
- inklinuje k protestantství, i když je nucen vyznávat katolické náboženství (Ferdinand mu hrozil tím, že ho vydědí)
- vychováván na Španělském dvoře (vzdělaný, inteligentní, polyglot) → španělský vliv se dostává i k nám na dvůr
- oženěn s ortodoxní španělskou princeznou Marií
- pro české stavy úlevou (nevydává dekrety, nepronásleduje)
- snadno přesvědčitelný
- 1574 – tuhé vyjednávání mezi ním a stavy → Maxmilián chtěl zaručení následovnictví synovi Rudolfovi a stavy očekávaly zaručení náboženské svobody → Maxmilián souhlasí se sepsáním České konfese
- 1575 – **Česká konfese** = soupis článků víry → po mnohaměsíčních jednáních všech nekatolických náboženství došlo k příslibu náboženské svobody → Maxmilián z podpisu vycouval, ale zaručil jim požadavky ústně => mělo skončit období pronásledování

### **RUDOLF II. (1576-1611)**

- už císař Svaté říše římské
- **1583** – přesídlení Rudolfa II. do Prahy
- silně poznamenán výchovou ve Španělsku na dvoře Filipa (silně katolické) → zde připravován na roli panovníka → konzervativní, netolerantní k jiným náboženstvím
- neuznává Českou konfesi
- dvě etapy vlády → první je období ještě mentálně zdravý, kdy je politicky schopný → druhá etapa už se vyznačuje jeho mentální chorobou (deprese, nezáměr o vládnutí) → vypouští politiku
- s ním přichází na začátku vlády tzv. španělské období, **španělská strana** → blízký okruh skupiny rádců (z katolické šlechty) kolem Rudolfa, která má zkušenosti se španělskou politikou (též absolvovali výchovu ve Š)
- snaha nekatolíky vyhnat ze všech úřadů → velké pronásledování
- **Lobkovicové** (první byl Zdeněk Vojtěch) – český šlechtický rod podporující Rudolfa
- české stavy se proti Rudolfovi bouří, protože porušuje Českou konfesi
- za jeho vlády je země ohrožena osmanskými Turky → boje s Turky (Rudolf už není při smyslech, vládnou za něj jiní)
- vede politiku kompromisů → nechce vést boje s Turky → platí jim za mír

- za jeho vlády se stává Praha kulturním centrem říše a tím i celé Evropy → Čechy získávají největší pozornost v Evropě → vše přesídluje do Prahy
- dostává se do konfliktů s nekatolíky, formuje se opozice (české stavy), s kterou spolupracuje bratr Rudolfa arciběvoda Matyáš H., který chce získat korunu (rodinné pře o korunu)
- Rudolf se stěhuje do Prahy → sílí konflikty se stavy → hrozí vojenské střety
- proti Rudolfovi je povolán **pasovský biskup Leopold** (říšský kníže) → 1608 – rabování českých zemí až k Praze → **1611 pasovský vpád** donutí Rudolfa k odstoupení
- vpád nakonec skončí smírem
- **1608 – Libeňský mír** (na Libeňském zámečku) = mírová smlouva mezi Rudolfem a Matyášem + nekatolíci → rozhodnutí o tom, kde a kdo bude vládnout => **dvojvládí** → Matyáš získává vedlejší země české, Moravu, Uhry a Alpské (Rakouské) země → Rudolfovi zůstávají jen české země a Svatá říše římská
- **1609 – Rudolfův majestát** → čeští nekatolíci dosáhnou písemného dojednání o svobodě náboženství → písemné potvrzení České konfese → uzákonění náboženské svobody (platící i pro poddané) → každý člověk si volí víru podle sebe
- Rudolf ji byl nucen stavy podepsat, i když s tím vnitřně nesouhlasil (ústupek nekatolíkům)
- jeden z nejvýznamnějších dokumentů v historii Habsburků
- => Čechy se stávají nábožensky nejtolerovanějším státem
- 1611 – další opozice vůči němu → chtějí ho svrhnout → sám se v Čechách vzdává trůnu

### Rudolf II, jakožto mecenáš umění

- měl velké umělecké cítění → silně podporoval vzdělanost a umění v Čechách
- v Praze, jakožto uměleckém centru, koncentruje většinu jeho sbírek (ty potom budou rozkradeny za Třicetileté války)
- období renesance pomalu končí a do Čech se dostává nový umělecký sloh - **manýrismus** → proud mezi renesancí a barokem, opouští pravidelnost, přísnost a geometričnost → svobodné vytváření autorových vizí (nejvíce se sloh odrazuje v malířství)
- umělci manýrismu: **Giuseppe Arcimboldo** → *portrét Rudolfa II., alegorie ročních období*

**El Greco** → maluje výjevy ze španělské společnosti → jeho postavy

mají zvláště protáhlé hlav (*Pohřeb hraběte Orgaze...*)

- manýrismus rychle vystřídá **rané baroko** (hlavně v podobě architektury, např. Matyášova brána na Pražském hradě) → Rudolf i hodně podporoval židovskou Prahu
- v roce 1618 je život v Čechách narušen Třicetiletou válkou a rozvoj přichází až po válce
- Rudolf hodně lákal do Prahy i různé vědce a teoretiky (Brahe, Kepler...) → Rudolf se hodně přikláněl k okultním vědám → snažil se vytvořit látky, po kterých lidstvo bažilo

### **MATYÁŠ** (1611 – 1619)

- sídlo zpět ve Vídni -> Praha pouhým provinčním městem (vláda místodržících)

- psychicky labilní -> vládu přenáší na svého rádce (sám se zabývá víc vzděláním)
- katolíci i protestanti se snaží posilovat pozice -> vznik **Protestantské unie** a **Katolické ligy**
- spojuje se s nekatolickými stavy proti Rudolfovi -> nedodrží platnost listiny -> další boje mezi katolíky a nekatolíky (vypalování kostelů..např. V Hrobech)
- nemá potomky -> vyvstává otázka nástupnictví
- kandidátem **Ferdinand Štýrský** (zcela nekompromisní vůči nekatolíkům)
  - proti česká nekatolická stavovská opozice
- slibuje platnost Rudolfova majestátu > **1617** přijímají kandidaturu; (**1618** v Uhrách)
- katolíci se cítí silní a začínají porušovat Rudolfův majestát > **1618** shromáždění nekatolické šlechty v Praze > **23.5.1618** delegace na Pražský hrad za místodržícími – charakter improvizovaného soudu – přečetli místodržícím obvinění pro soustavné porušování svobod
- > svrhnuti z oken = **třetí pražská defenestrace** > začátek **třicetileté války**
- sněmem ustanovena *zemská vláda třiceti direktorů*
- evropští protestanti neposílají očekávanou podporu, Nizozemí pouze finanční podpora

## **FERDINAND II.**

- **1619** umírá Matyáš a nastupuje **Ferdinand II.**
- v Praze se shromáždil *generální sněm stavů zemí Koruny české* - Ferdinand II. prohlášen za sesazeného a zvolen byl kalvinista **Fridrich Falcký (1619-1620)** = zeť angl. krále *Jakuba I.*
- > do Čech se začaly shromažďovat spojená vojska Katolické ligy a Habsburků
- > **8.11.1620** – střet stavovských a císařských vojsk **na Bílé hoře** - nepřiliš disciplinovaná, unavená a špatně placená stavovská vojska byla za 2 hodiny poražena
- > Fridrich Falcký s celým dvorem utíká ze země = **Zimní král**
- > na českém trůně **Ferdinand II. (1620-1637)** – snaha o stabilizaci – násilná rekatolizace
- zřídil *mimořádný tribunál* a kruté potrestání odboje – někteří utekli, **21.6. 1621** 27 pánů na Staroměstském náměstí popraveno
- vydal **Obnovené zřízení zemské (1627 pro Čechy, 1628 pro Moravu)**
  - uzákoněno dědičné právo Habsburků na český trůn
  - katolické vyznání jediné povolené (výchova dětí v katolických školách) = pro všechny příslušníky nekatolických církví povinnost přestoupit na katolictví nebo odejít ze země > masová emigrace, zrovnoprávněna němčina s češtinou, panovník má výhradní moc zákonodárnou (odpovědní všichni zemští úředníci)